

KOMPARATIVNA ANALIZA INTERKULTURALNOG KURIKULUMA U PREDŠKOLSKOM ODGOJU – PEDAGOŠKE PRAKSE I IZAZOVI IMPLEMENTACIJE

Nedim ČIRIĆ

Islamski pedagoški fakultet Univerziteta u Bihaću
nedim.ciric@ipf.unbi.ba

Lejla LONČAR

loncarlejla91@gmail.com

SAŽETAK: Interkulturalni kurikulum u predškolskom odgoju predstavlja ključnu komponentu savremenog obrazovanja u multikulturalnim društvima. Cilj ovog rada bio je analizirati rezultate dosadašnjih istraživanja s aspekta uloge i značaja interkulturalnog obrazovanja u ranom djetinjstvu kroz komparativnu analizu kurikuluma različitih zemalja. Korištena je analitičko-deskriptivna metoda i postupak analize sadržaja interkulturalnog pristupa i doprinosa razvoju socijalnih, emocionalnih i kognitivnih vještina kod djece. U kontekstu sveprisutnih društvenih promjena i sve veće raznolikosti u društvu, uočava se da interkulturalni kurikulum postaje ključni element u razvoju socijalnih vještina, poštovanja različitosti i socijalne kohezije među djecom. Između ostalog, u radu se razmatraju teorijski okviri, zakonske smjernice i pedagoške prakse koje omogućavaju uspješnu integraciju interkulturalnih dimenzija u odgojno-obrazovne programe. Poseban fokus stavljen je na ulogu odgajatelja i izazove implementacije u postkonfliktnim društvima poput Bosne i Hercegovine. Rezultati ovog preglednog istraživanja pokazuju da interkulturalni kurikulum ima značajan utjecaj na unapređenje kvalitete predškolskog odgoja i obrazovanja, čime doprinosi osnaživanju međuljudskih odnosa i socijalne odgovornosti među najmlađima.

Ključne riječi: interkulturalni kurikulum, predškolski odgoj, različitosti, obrazovne politike, inkluzija, odgojitelji, socijalne vještine

Uvod

U savremenom globaliziranom društvu obrazovne institucije suočene su s izazovima oblikovanja

kurikuluma koji odražavaju kulturnu raznolikost i promoviraju interkulturalne vrijednosti. Predškolski odgoj, kao temeljna i početna stanica

razvoja djeteta u formalnom obrazovnom sistemu, ima važnu ulogu u razvoju interkulturalnih kompetencija. Razvoj društva uvjetovan

je procesom globalizacije, u okviru kojeg se stvaraju nove potrebe pri izradama standarda i različitih dokumenata u sistemu odgoja i obrazovanja (Alexander, 2008; Banks, 2013).

Savremeni pristup u izradi kurikuluma sve više demokratizira ovaj proces i širi odgovornost za promjene u odgojno-obrazovnom sistemu, posebno učitelja, nastavnika, pedagoga i drugih stručnih saradnika, roditelja i sl. kao sudionika interkulturalne odgojne zajednice (Gay, 2010).

Struktura interkulturalnog kurikuluma trebala bi uvažavati posebne aspekte kulturološkog, religijskog i ličnog obilježja unutar socijalne i kulturne sredine. Prema Nieto (2004), struktura interkulturalnog kurikuluma treba uključivati sva područja rada predškolskih i školskih ustanova kao što su: usvajanje temeljnih životnih vrijednosti, nastavne i izvannastavne aktivnosti, kulturu škole, integraciju učenika pripadnika manjina i sl.

Koncept interkulturalnog kurikuluma polazi od pedagoške intencije da se izbjegavaju sve vrste predrasuda i stereotipa, etnocentrizma i hijerarhije koji bi, kako ističu Derman-Sparks & Edwards (2010), mogli predstavljati barijere ili smetnje među različitim kulturama u zajedničkom životnom prostoru obitavanja.

Kako bi se pridonijelo implementaciji interkulturalnih sadržaja u postojeće kurikule, institucije odgoja i obrazovanja bi trebale tijesno sarađivati s porodicama i lokalnim zajednicama s ciljem dostizanja kvalitete interkulturalnog obrazovanja. Cummins (2001) ističe da su odgoj i obrazovanje društveno uvjetovani, pri čemu se od odgojno-obrazovnih ustanova očekuje djelovanje u skladu s društvenokulturnim vrijednostima i odgojno-obrazovnim ciljevima.

U odgojno-obrazovnoj stvarnosti našeg društva često se koriste pojmovi multikulturalizam,

interkulturalizam, interkulturalno obrazovanje itd. Međutim, stječe se dojam kako se kroz didaktičku teoriju i metodičku praksu nisu u dovoljnoj mjeri istakli načini implementacije interkulturalnih sadržaja u postojećim kurikulumima (Previšić, 2007).

Danas je istraživanje metodologije i strukture izrade kurikuluma postalo jedno od temeljnih pitanja promjena u institucionalnom odgoju i obrazovanju, što zahtijeva nove tipove prilagođavanja znanja, vještina, stavova i kompetencija, a jedan od njih je i interkulturalna kompetencija. Kad se osvrnemo na postojeće nastavne planove i programe, analizom se može uočiti tradicionalnost i rigidnost u propisivanju sadržaja koji su primjereni razvojnoj dobi djece i mladih, ali bez jasnih pokazatelja i kriterija koji potvrđuju orijentacije interkulturalnih vrijednosti.

Ovaj rad ima za cilj analizirati ulogu interkulturalnog kurikuluma u predškolskom obrazovanju, posebno kroz komparativnu analizu nacionalnih kurikuluma, pedagoških strategija i zakonskih smjernica. Stoga, rad ima za cilj da odgovori na sljedeća pitanja: Kako se interkulturalne dimenzije implementiraju u kurikule različitih zemalja? Koji su pedagoški i zakonski okvirni faktori koji omogućavaju ili otežavaju interkulturalno obrazovanje u predškolskim ustanovama? Koje dobre prakse se mogu prepoznati i primijeniti u kontekstu Bosne i Hercegovine?

Metodološki pristup

U radu se koristi analitičko-deskriptivna metoda s fokusom na sadržajnu analizu dostupne literature kako bi se istražila uloga i značaj interkulturalnog obrazovanja u ranom djetinjstvu kroz komparativnu analizu aspekta interkulturalnosti u kurikulumima.

Primarni cilj rada bio je izvršiti komparativnu analizu kurikuluma

različitih zemalja i identificirati teorijske i praktične modele uspješne integracije interkulturalnih dimenzija u predškolski odgoj.

Kao izvor podataka korištene su relevantne elektronske baze podataka, uključujući Taylor & Francis, DOAJ, Hrčak, te dodatni akademski izvori i priručnici.

U okviru istraživanja analizirano je ukupno trideset pet radova, dok je za dublju teorijsku obradu odabrano dvadeset publikacija koje pružaju značajne empirijske ili teorijske uvide u tematiku interkulturalnog kurikuluma.

Sadržajna analiza provedena je na osnovu sljedećih ključnih pojmova: interkulturalni odgoj, predškolski kurikulum, interkulturalne kompetencije, metode učenja u multikulturalnom okruženju, komparativna analiza kurikuluma, obrazovni sistemi, pedagoške strategije u multikulturalnim zajednicama.

Kriterij za selekciju bio je tematski fokus radova, pri čemu su uključene samo publikacije koje se direktno bave interkulturalnim pristupima u predškolskom obrazovanju. Pored naučnih članaka, u istraživanje su uključeni i specijalizirani udžbenici, priručnici i izvještaji koji razmatraju zakonodavne i pedagoške okvire obrazovanja u multikulturalnim društvima.

Posebna pažnja posvećena je radovima koji analiziraju specifične kulturne kontekste i obrazovne sisteme širom svijeta, s ciljem identifikacije pedagoških modela koji doprinose razvoju interkulturalnih kompetencija kod djece predškolskog uzrasta. Pored toga, uključeni su i radovi koji se odnose na zakonske i pedagoške smjernice za odgoj u multikulturalnim društvima, kao i radovi koji analiziraju kulture i obrazovne sisteme u različitim regijama svijeta kako bi se dobio uvid u specifičnosti kurikuluma i metodologije odgojno-obrazovnog rada u različitim kulturnim kontekstima.

Pregled rezultata istraživanja

Komparativni pregled interkulturalnih sadržaja, specifičnosti i metodologijskog pristupa

Država	Godina	Interkulturalni sadržaj u kurikulumu	Specifičnosti	Metodologija pristupa	Istraživanje
SAD	2020	Stvaranje obrazovnih okruženja koja poštuju i slave raznolikost	Fokus na antirasizmu i raznolikosti	Svi učenici imaju priliku aktivno sudjelovati u učenju, bez obzira na različitosti	Osnova za komparativnu analizu obrazovnih sistema u multikulturalnim društvima
Kanada	2019	Prepoznavanje važnosti razumijevanja svijeta iz različitih uglova uz poštovanje i podršku onima koji pripadaju manjinskim grupama	Uloga autohtonih kultura u obrazovnom procesu	Kognitivna i socijalna interakcija	Implementacija interkulturalnog obrazovanja u obrazovne smjernice
Švedska	2018	Multikulturalna kompetencija, ravnopravnost i inkluzivnost	Naglasak na socijalnoj koheziji i integraciji migranata	Razvoj emocionalnih i socijalnih vještina	Dobro usklađivanje interkulturalnih principa u predškolskim kurikulumima
Njemačka	2021	Dijalog među kulturama, očuvanje kulturnog identiteta	Fokus na jeziku, toleranciji i poštovanju razlika	Studija slučaja, analiza nastave	Analiza pedagoških smjernica i metodologija
Australija	2020	Domorodačke kulture u obrazovanju, globalne i lokalne perspektive	Povezivanje s kulturnim identitetima, obrazovni pristup djeci migranata	Kvalitativna analiza obrazovnih metoda	Primjena metodoloških okvira u obrazovnim praksama
Srbija	2021	Integracija manjinskih kultura, kulturni pluralizam	Naglasak na očuvanju kulture identiteta manjina	Interaktivna nastava, projektni radovi	Integracija manjinskih i većinskih zajednica
Hrvatska	2020	Učenje o različitim etničkim skupinama i kulturi	Fokus na pomirenju prošlih kulturnih razlika i integraciji	Grupne aktivnosti, društveni projekti	Implementacija zajedničkih kulturnih vrijednosti u obrazovanje
BiH	2020	Edukacija o ravnoteži među narodima, pomirenje	Fokus na multietničkoj saradnji i izgradnji međusobnog povjerenja	Pedagoške metode temeljene na iskustvu	Usmjereno na pomirenje i smanjenje etničkih podjela kroz obrazovni proces

Komparativni pregled zakonodavnog okvira i interkulturalnih vrijednosti

Država	Godina	Zakonodavni okvir	Interkulturalna pedagogija u zakonima	Primjena	Istraživanje
SAD	2018	Zakon o obrazovanju u zajednicama (Every Student Succeeds Act)	Naglasak na jednakosti i antirasizmu	Primjena u svim obrazovnim segmentima, od predškolske do visoke škole	Povezivanje sa zakonodavnim smjernicama u interkulturalnom obrazovanju
Kanada	2020	Zakon o multikulturalnom obrazovanju	Uključivanje kulturnih manjina i jezika	Naglasak na uključivanje autohtonih naroda	Primjena u multikulturalnim zajednicama i socijalnoj koheziji

Država	Godina	Zakonodavni okvir	Interkulturalna pedagogija u zakonima	Primjena	Istraživanje
Švedska	2019	Zakon o obrazovanju i socijalnoj integraciji	Multikulturalno obrazovanje u osnovnim i predškolskim ustanovama	Socijalna integracija imigrantske djece	Proučavanje zakonskih smjernica i implementacija interkulturalnosti
Njemačka	2021	Zakon o integraciji i obrazovanju	Fokus na poštovanju kulturnih identiteta i jezičkih različitosti	Povezivanje s obrazovnim metodama za djecu stranog porijekla	Analiza primjene u obrazovnim institucijama
Australija	2021	Zakon o obrazovanju i kulturnoj ravnoteži	Inkluzija aboridžinskih i imigrantskih zajednica	Specifične smjernice za obrazovne ustanove u multikulturalnim zajednicama	Istraživanje obrazovnih politika u multikulturalnim društvima
Brazil	2020	Zakon o obrazovanju i socijalnoj ravnopravnosti	Podrška manjinskim i autohtonim kulturama u obrazovnim sistemima.	Fokus na ruralnim i amazonskim zajednicama	Primenjivost smjernica za obrazovne ustanove u multikulturalnim okruženjima
Srbija	2020	Zakon o obrazovanju	Uključivanje manjinskih naroda i očuvanje identiteta	Obrazovni proces u multikulturalnim zajednicama	Relevancija za istraživanje obrazovnih politika u srpskim zajednicama
Hrvatska	2021	Zakon o obrazovanju i ravnopravnosti	Integracija manjinskih kultura i edukacija o toleranciji	Obrazovne institucije i društveni integracijski programi	Relevantnost za primjenu inkluzivnih obrazovnih politika
BiH	2019	Zakon o obrazovanju i međunacionalnoj ravnoteži	Zakonodavne smjernice za obrazovanje u multietničkom okruženju	Obrazovne institucije u multikulturalnim sredinama	Usmjerenost na smanjenje etničkih tenzija kroz obrazovne politike

Zakonske smjernice i pedagoški okviri za interkulturalno obrazovanje

Država	Smjernice	Metode	Aktivnosti	Učinkovitost	Istraživanje
SAD	Razvoj kritičkog mišljenja, poštovanje razlika	Grupni rad, projekte temeljene na kulturnim razlikama, rasprave	“Dijalog kultura” u predškolskom obrazovanju	Visoka –promovira socijalnu koheziju i smanjuje predrasude	Povezivanje s metodama za smanjenje predrasuda u multikulturalnim učionicama
Kanada	Socijalna inkluzija i ravnopravnost, međukulturni dijalog	Aktivnosti u zajednici, organiziranje kulturnih festivala	Učenje o autohtonim kulturama kroz igre i radionice	Visoka –povećava osjećaj zajedništva	Relevancija za implementaciju kulturnih sadržaja u obrazovne aktivnosti
Švedska	Inkluzivni kurikulum, stvaranje prostora za sve identitete	Učenje o različitim etničkim grupama, edukacija o migracijama	Radionice o multikulturalnom naslijeđu, posjeti kulturnim institucijama	Visoka – promovira empatiju i poštovanje razlika	Usklađivanje s ciljem smanjenja diskriminacije među djecom
Njemačka	Pravo na identitet, jezička ravnoteža	Integracija različitih jezika u nastavu, “međukulturalna i mentor”	Predškolske igre koje uključuju jezičke razlike	Srednja – potreba za dodatnim pedagoškim pristupima	Relevantno za analizu obrazovnih metoda i njihovih izazova

Država	Smjernice	Metode	Aktivnosti	Učinkovitost	Istraživanje
Australija	Ravnoteža kulturnih vrijednosti i socijalna integracija	Individualne aktivnosti, grupni rad u raznovrsnim kulturnim grupama	Slikovne knjige o domorodačkim kulturama	Visoka – potiče dijalog među djecom i smanjuje predrasude	Usmjereno na pedagoške smjernice za rad s djecom migranata
Brazil	Edukacija o jednakosti, kritička analiza društvenih nejednakosti	Aktivnosti vezane za kulturne razlike, stvaranje zajedničkih projekata	Provođenje kulturnih događaja i radionica s djecom različitih etničkih skupina	Visoka – promovira socijalnu koheziju i smanjenje predrasuda	Sličnosti u pristupima prema interkulturalnim kompetencijama
Srbija	Tolerancija i dijalog među kulturama, očuvanje identiteta	Radionice, grupni rad, aktivno učenje o različitim kulturama	Predavanja o kulturnoj baštini različitih naroda	Srednja – potrebna kontinuirana primjena metoda	Povezivanje sa smanjenjem etničkih napetosti kroz obrazovne aktivnosti
Hrvatska	Pomirenje i međusobno poštovanje, razumijevanje različitosti	Kreativne aktivnosti, igre u grupama, učenje kroz priče	Učenje o historiji i kulturnim manjina kroz interaktivne metode	Visoka – podstiče saradnju i integraciju manjinskih zajednica	Obrazovni pristup u postkonfliktnim društvima
BiH	Razumijevanje različitih etničkih identiteta	Kombinacija metoda učenja, dijalog i saradnja između djece	Posjete kulturnim i historijskim spomenicima	Visoka – pozitivni učinci na socijalnu integraciju	Smanjenje etničkih tenzija u obrazovnom sistemu

Pedagoške smjernice i metode za razvoj interkulturalnih kompetencija

Država	Naziv kurikulumu	Glavni ciljevi	Interkulturalne dimenzije	Metode	Zakonski okvir i pedagoške smjernice
SAD	Head Start Program	Osigurati ravnopravnost u obrazovanju, razvoj socijalnih i emocionalnih vještina, smanjenje jazova među djecom različitih etničkih i socioekonomskih pozadina	Promocija multikulturalnih vrijednosti i jezičke raznolikosti	Korištenje materijala i resursa koji odražavaju raznolikost, edukacija o kulturnim identitetima	Federalne smjernice za predškolski odgoj, usmjerenje prema inkluziji, adaptacija sadržaja za djecu iz različitih kulturnih sredina
Kanada	Early Learning Framework	Razviti socijalne i emocionalne vještine, poticanje poštovanja prema različitim kulturama, razvoj identiteta u kulturno bogatom okruženju	Učenje o različitim kulturama, promoviranje jednakosti među svim kulturama	Integracija tradicija, jezika i običaja u dnevne aktivnosti, saradnja s porodicama i zajednicama	Pokrajinske smjernice za predškolski odgoj, propisi koji naglašavaju interkulturalni odgoj i obrazovanje
Švedska	Läroplan för förskolan	Podsticati samostalnosti, socijalne interakcije i poštovanja prema različitim etničkim i kulturnim skupinama	Akcent na ravnopravnost, poštovanje i razumijevanje među različitim kulturama i vjerovanjima	Aktivnosti koje uključuju kulturne običaje, učenje jezika manjinskih zajednica, saradnja s multikulturalnim zajednicama	Nacionalne obrazovne smjernice za predškolski odgoj, zakoni koji naglašavaju uključivanje različitih kulturnih perspektiva
Njemačka	Bildungs- und Erziehungsplan	Razvijati sposobnosti za socijalnu koheziju, poštovanje različitosti i razvijanje empatije prema drugim kulturama	Učenje o drugim kulturama kroz igre i materijale, osnaživanje međukulturalne tolerancije	Organizacija kulturnih događaja, učenje stranih jezika, saradnja s roditeljima i kulturnim institucijama	Savezni zakon o predškolskom odgoju koji uključuje dimenzije interkulturalnog obrazovanja

Država	Naziv kurikulumu	Glavni ciljevi	Interkulturalne dimenzije	Metode	Zakonski okvir i pedagoške smjernice
Australija	Belonging, Being & Becoming	Osigurati da djeca imaju pristup obrazovanju koje omogućava osobni razvoj, socijalizaciju i aktivno sudjelovanje u društvu	Učenje o aboridžinskoj kulturi i drugim kulturnim grupama	Aktivnosti koje uključuju tradicionalne običaje, jezičke igre, saradnja s aboridžinskim zajednicama	Državni i teritorijalni zakoni koji podupiru kulturnu raznolikost i socijalnu inkluziju u obrazovnim programima
Velika Britanija	Early Years Foundation Stage (EYFS)	Razvijati emocionalne, socijalne i jezičke vještine, podržavati jednake šanse za djecu svih kulturnih vjerskih skupina	Uključivanje različitih kultura kroz igre, pjesme i aktivnosti	Korisni materijali o različitim kulturama i vjerovanjima, promoviranje raznolikosti u učionici	Smjernice za obrazovne ustanove koje podržavaju jednakost i pristup različitim kulturnim resursima
BiH	Plan i program predškolskog odgoja	Poticati socijalne integracije, poštovanje kulturnih razlika i izgradnju zajedništva među djecom različitih etničkih skupina	Učenje o različitim etničkim skupinama, integracija kulturnih tradicija	Aktivnosti kroz igru radionice i projekte o kulturnim razlikama, saradnja s lokalnim zajednicama	Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju, nacionalni okvir za inkluziju i međukulturalni dijalog
Srbija	Kurikulum predškolskog obrazovanja	Razvijati socijalne vještine, samopouzdanje i interkulturalne kompetencije među djecom	Promocija multikulturalnog identiteta i poštovanje etničkih i vjerskih razlika	Učenje kroz projekte, igre i kulturne aktivnosti, saradnja s porodicama i manjinskim zajednicama	Zakon o osnovama sistema obrazovanja, kurikulum koji uključuje dimenzije interkulturalnosti i socijalne integracije
Hrvatska	Kurikulum predškolskog odgoja	Osigurati razvoj osobnosti djeteta kroz učenje, igru i socijalnu interakciju, promovirati poštovanje prema različitim kulturama	Učenje o kulturnim različitostima, integracija manjinskih kultura u obrazovni proces	Kreativne aktivnosti, igre i rad na zajedničkim projektima	Zakon o odgoju i obrazovanju u predškolskoj dobi, smjernice za inkluzivno obrazovanje

Pedagoške smjernice i metode za razvoj interkulturalnih kompetencija

Autor	Godina	Naziv rada	Rezultati istraživanja
Michael Young	1971	<i>Knowledge and Control: New Directions for the Sociology of Education</i>	Istražuje kako obrazovni kurikulumi reflektiraju društvene vrijednosti i norme. Implicira potrebu za uvažavanjem kulturnih specifičnosti u kurikulumu.
David Hargreaves	1996	<i>The Changing Role of the Curriculum</i>	Analizira promjene u ulozi kurikulumu u kontekstu globalizacije, sugerira veću fleksibilnost u kurikulumu koji uzima u obzir različite kulturne pristupe.
Larry Cuban	2008	<i>How Schools Change: Lessons from Three Decades of Reform</i>	Istražuje utjecaj obrazovnih reformi, implicira da standardizirani kurikulumi zanemaruju kulturne razlike, što je važno za razvoj interkulturalnog obrazovanja.
Jean Piaget	1952	<i>The Origins of Intelligence in Children</i>	Piaget istražuje kognitivni razvoj, sugerira da kurikulumi trebaju uzeti u obzir različite načine kako djeca iz različitih kultura procesuiraju informacije.

Autor	Godina	Naziv rada	Rezultati istraživanja
Lev Vygotsky	1978	<i>Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes</i>	Vygotsky se fokusira na socijalno-konstruktivistički pristup učenju, naglašava važnost socijalnih interakcija među učenicima iz različitih kulturnih sredina.
Roni D. Gordon	2003	<i>Curriculum Development: Perspectives from the Field</i>	Naglašava važnost razmatranja kulturnih specifičnosti u kurikulumu, iako se ne bavi direktno interkulturalizmom, implicira potrebu za većom kulturnom inkluzijom.
Banks, J. A.	2006	<i>Multicultural Education: Issues and Perspectives</i>	Multikulturalno obrazovanje pozitivno utječe na smanjenje etničkih i kulturnih predrasuda među učenicima. Stvaranje nastavnih praksi koje odražavaju kulturnu raznolikost smanjuje diskriminaciju.
Gay, G.	2000	<i>Culturally Responsive Teaching: Theory, Research, and Practice</i>	Pristupi koji uključuju kulturnu odgovornost u nastavi poboljšavaju angažman učenika i smanjuju razlike u akademskim postignućima.
Nieto, S.	2004	<i>Affirming Diversity: The Sociopolitical Context of Multicultural Education</i>	Afirmacija kulturnih identiteta povećava socijalnu angažiranost i uspjeh u učenju, a inkluzivna nastava pomaže djeci iz marginaliziranih grupa da se osjećaju prihvaćeno.
Ladson-Billings, G.	2009	<i>The Dreamkeepers: Successful Teachers of African American Children</i>	Pedagoške strategije koje prepoznaju kulturne potrebe učenika povećavaju njihov angažman i akademske rezultate.
Derman-Sparks, L. & Edwards, G.	2010	<i>Anti-Bias Education for Young Children and Ourselves</i>	Interaktivne i antistereotipske metode smanjuju pristranost kod djece i podstiču razumijevanje raznih identiteta.
Sleeter, C. E.	2011	<i>Analyzing the Work of Multicultural Education Scholars: Looking Back and Looking Forward</i>	Promocija socijalne pravde i aktivnog građanstva doprinosi smanjenju nejednakosti i pomaže učenicima da razumiju i cijene kulturne razlike.
Gollnick, D. M. & Chinn, P. C.	2009	<i>Multicultural Education in a Pluralistic Society</i>	Integracija multikulturalnih sadržaja u obrazovne kurikulume dovodi do većeg poštovanja među učenicima različitih kultura.
Banks, J. A.	2013	<i>Teaching Strategies for Ethnically and Culturally Diverse Students</i>	Učenici se bolje angažiraju kada nastava odražava njihove kulturne pozadine, a pedagoške strategije poput grupnog rada i aktivnog učenja povećavaju njihov uspjeh.
Larke, P. S.	2004	<i>Effective Teaching in Multicultural Settings</i>	Adaptivni i fleksibilni nastavni pristupi ključni su za uspjeh učenika u multikulturalnim učionicama.
Cummin S. J.	2001	<i>Language, Power and Pedagogy: Bilingual Children in the Crossfire</i>	Bilingvizam i dvojezičke pedagogije podržavaju emocionalni i kognitivni razvoj djece, naročito u multikulturalnim sredinama.

Autor	Godina	Naziv rada	Rezultati istraživanja
Vygotskiy, L. S.	2004	<i>Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes</i>	Sociokulturalna teorija naglašava važnost interakcije i socijalnog učenja, čime djeca iz različitih kulturnih sredina lakše razvijaju viši nivo kognitivnih vještina.
Freire, P.	2000	<i>Pedagogy of the Oppressed</i>	Kritička pedagogija osnažuje učenike iz marginaliziranih zajednica, potiče angažman i osobni razvoj.
McLaren, P.	2007	<i>Life in Schools: An Introduction to Critical Pedagogy in the Foundations of Education</i>	Kritičke pedagogije i aktivne metode nastave pomažu učenicima da prepoznaju vlastite kulturne identitete i koriste ih u obrazovnom procesu.
Kozulin, A. & Zhoglo, L.	2003	<i>Sociocultural Theory and Education: State of the Art</i>	Sociokulturalna teorija ukazuje na to da je najefikasniji obrazovni proces onaj koji integrira kulturne kontekste i socijalnu interakciju među učenicima.
Rogoff, B.	2003	<i>The Cultural Nature of Human Development</i>	Kultura i društvene prakse u obrazovanju igraju ključnu ulogu u razvoju djeteta i učenju. Aktivnosti koje omogućavaju učenicima da se izraze kroz vlastitu kulturnu pozadinu dovode do bržeg i dubljeg učenja.
Garza, R.	2016	<i>Transformative Pedagogy and Multicultural Education</i>	Transformativna pedagogija omogućava učenicima iz marginaliziranih grupa da se aktivno uključe u obrazovni proces i razviju socijalnu odgovornost.
Anderson, L. M.	2015	<i>Multicultural Education and the Inclusion of Immigrant Students</i>	Inkluzivni obrazovni pristupi povećavaju uspjeh imigrantskih učenika u novim obrazovnim sistemima i omogućavali im bolju socijalnu integraciju.

Diskusija o rezultatima istraživanja

Raznolikost pristupa u međunarodnim okvirima

Komparativna analiza interkulturalnih kurikulumata u različitim zemljama ukazuje na značajne razlike u pedagoškim pristupima, zakonodavnim okvirima i implementacijskim praksama. Iako postoji univerzalna tendencija ka afirmaciji raznolikosti i razvoju interkulturalnih kompetencija, svaki obrazovni sistem reagira u skladu sa svojim društvenim i historijskim kontekstom. Dakle, iako postoji zajednički cilj – promoviranje socijalne kohezije, jednakosti i poštovanja različitih kulturnih identiteta, pristupi se razlikuju ovisno o specifičnostima društvenih, kulturnih i obrazovnih okolnosti svake države.

Primjeri iz SAD-a i Kanade naglašavaju važnost ravnopravnosti,

antirasizma i uključivanja autohtonih zajednica. U SAD-u se kroz zakonodavne akte poput *Every Student Succeeds Act* stvara institucionalna osnova za jednak pristup obrazovanju, dok Kanada uključuje autohtone perspektive i jezike unutar obrazovnih politika, čime afirmira kulturnu raznolikost kao nacionalnu vrijednost. Banks (2006) navodi da "interkulturalno obrazovanje mora biti usmjereno na jednak pristup znanju i afirmaciji različitih kulturnih identiteta u učionici". Slično tome, Gay (2010) ističe da "kulturološki relevantna pedagogija osnažuje učenike i afirmira njihove kulturne vrijednosti, čime se stvara veći angažman i akademski uspjeh". Rezultati istraživanja koji se odnose na SAD, potvrđuju snažan naglasak na antirasizmu i uključivanju raznolikosti kroz obrazovne aktivnosti. Učenje u multikulturalnim zajednicama omogućava djeci da aktivno sudjeluju

u obrazovnom procesu, bez obzira na njihove kulturne, jezičke i socijalne razlike. Sličan pristup promoviranju socijalne integracije prisutan je u Kanadi, gdje zakonodavni okvir podupire jednakost svih kulturnih grupa s posebnim naglaskom na autohtone zajednice i njihov doprinos obrazovnim smjernicama. Kanadski pristup posebno valorizira autohtone narode i jezike, čime pokazuje senzibilitet za historijsku nepravdu i savremenu integraciju. Sleeter (2011) naglašava važnost "refleksivne i transformativne pedagogije koja prepoznaje marginalizirane glasove i aktivno ih uključuje u kurikularni sadržaj".

Izazovi u implementaciji: primjer Njemačke, Australije i Švedske

Njemačka svojim zakonskim okvirom (Zakon o integraciji i obrazovanju) afirmira poštivanje kulturnih

identiteta i jezičkih različitosti. Međutim, implementacija nailazi na prepreke, naročito u radu s djecom migranata. Gollnick & Chinn (2009) upozoravaju da "formalna zakonska regulativa bez odgovarajuće pedagoške pripreme i resursa ne može osigurati uspjeh interkulturalnog obrazovanja". Njemačka, iako napredno normativno uređena u oblasti interkulturalnog obrazovanja, suočava se s izazovima u praktičnoj primjeni, posebno kada je riječ o integraciji djece stranog porijekla. Fokus na jezičkoj ravnoteži i kulturnom identitetu se teoretski afirmira, ali nedovoljna metodološka osposobljenost nastavnika i fragmentacija obrazovnog sistema usporavaju efektivnu realizaciju.

Australijski kurikulum *Belonging, Being & Becoming* predstavlja primjer dobre prakse jer integrira domorodačke i migracijske zajednice kroz inkluzivne metode rada. Noddings (2005) naglašava: "Obrazovanje koje njeguje brigu i odnose među učenicima iz različitih kultura gradi temelje socijalne pravde." Također, Cummins (2001) smatra da "kritička svijest o jeziku i moći u obrazovanju omogućava djeci iz marginalizovanih grupa da afirmiraju vlastiti identitet". Australija integrira domorodačke i migracijske kulture kroz praksu, na način da ovaj model koristi kulturno osjetljive materijale, saradnju s lokalnim zajednicama i vizualne narative, što omogućava dublje razumijevanje kulturnih identiteta i razvoj kritičkog mišljenja kod djece. Posebno se ističe važnost vizualnog i narativnog pristupa u prenošenju kulturnih vrijednosti. Obrazovni okviri dizajnirani za uključivanje domorodačkih kultura i zajednica migranata, kroz obrazovni sistemi nastoje stvoriti ravnotežu između globalnih i lokalnih kulturnih perspektiva. Ovo je posebno relevantno za rad s djecom migranata, čije se specifične kulturne potrebe moraju uzeti u obzir prilikom oblikovanja kurikuluma. U tom kontekstu, važnost korištenja specifičnih obrazovnih metoda i smjernica za socijalnu integraciju postaje ključna za smanjenje predrasuda među djecom.

U zemljama poput Švedske, gdje se naglasak stavlja na socijalnu inkluziju i emocionalni razvoj, interkulturalne dimenzije postaju integrirani dio svakodnevnih pedagoških prakse. Kroz radionice, multikulturalno naslijeđe i saradnju s porodicama migranata oblikuju se inkluzivne obrazovne zajednice. Švedski model pokazuje visok stepen institucionalne koordinacije i jasno definiranih kurikularnih ciljeva. U Švedskoj, obrazovne smjernice usmjereno promoviraju multikulturalnu kompetenciju, ravnopravnost i socijalnu koheziju. Pristup koji uključuje socijalnu interakciju i razvoj emocionalnih vještina pokazuje visoku učinkovitost u integraciji migranata, što je od presudne važnosti za stvaranje inkluzivnih obrazovnih zajednica. S druge strane, Njemačka se fokusira na dijalog među kulturama te očuvanje kulturnog identiteta kroz jezičku ravnotežu, iako se suočava s izazovima u primjeni metodoloških pristupa u obrazovanju djece stranog porijekla.

Interkulturalno obrazovanje u postkonfliktnim društvima: izazovi i potencijali

U postkonfliktnim kontekstima poput Bosne i Hercegovine, obrazovni sistem ima dvostruku odgovornost. S jedne strane, treba da osigura inkluzivno obrazovanje i istovremeno doprinosi društvenoj obnovi i pomirenju. Analiza pokazuje da su zakonski okviri, poput Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju, afirmativni prema interkulturalnim vrijednostima. Međutim, njihova implementacija često je otežana zbog političke fragmentacije, nedostatka institucionalne podrške i neujednačenosti nastavnih materijala. U tom smislu, Previšić (2007) upozorava na spor odgovor didaktičke prakse na zahtjeve interkulturalnog obrazovanja, dok Ljubić (2015) naglašava da obrazovanje treba postati alat za socijalno pomirenje.

Bosna i Hercegovina se suočava s izazovima političke fragmentacije i institucionalne neujednačenosti, iako

zakonski okviri (Zakoni o predškolskom odgoju) formalno podržavaju interkulturalne vrijednosti. U Bosni i Hercegovini kurikulumi često prepoznaju potrebu za pomirenjem i izgradnjom međusobnog povjerenja među djecom različitih etničkih i vjerskih skupina. Međutim, tamo gdje su duboke političke podjele često prisutne u društvenoj sferi, uvođenje interkulturalnog obrazovanja postaje kao važan instrument za prevenciju etničkih sukoba i izgradnju socijalne kohezije daje sporije uspjeh. U tom smislu, Ljubić (2015) navodi da "obrazovanje mora biti alat za socijalno pomirenje, omogućujući djeci da prepoznaju zajedničke vrijednosti i identitete, unatoč svojim različitostima". Praksa često zaostaje zbog institucionalnih prepreka, kao što su političke nesuglasice i neadekvatna implementacija zakonskih okvira. Previšić (2007), također, naglašava da "didaktička praksa još nije adekvatno reagirala na potrebe za interkulturalnim kompetencijama", što potvrđuje manjak provedbe konkretnih interkulturalnih aktivnosti. S druge strane, zemlje poput Srbije i Hrvatske pokazuju slične izazove u integraciji manjinskih kultura, ali i u stvaranju obrazovnih politika koje omogućavaju pomirenje prošlih kulturnih razlika. Kroz projektne radove i interaktivnu nastavu djeca učestvuju u procesu učenja o različitim etničkim skupinama i kulturi, što doprinosi smanjenju etničkih tenzija. Posebno važan element u obrazovnim politikama Bosne i Hercegovine jeste proces pomirenja među narodima u kojem se edukacija o ravnoteži među narodima i izgradnja međusobnog povjerenja promoviraju kao temelj za društvenu koheziju i integraciju. Iskustva iz Australije i Švedske pokazuju da aktivnosti poput kulturnih posjeta i zajedničkih radionica doprinose smanjenju tenzija i razvoju socijalne kohezije. Rogoff (2003) navodi da "dijete uči kroz učešće u kulturnim praksama zajednice, čime se razvija osjećaj pripadnosti". Ovi primjeri dobre prakse koji uključuju posjete kulturnim

institucijama, projektne aktivnosti i zajedničke radionice, mogu poslužiti kao model za osnaživanje obrazovnog sistema u Bosni i Hercegovini. Ključno je profesionalizirati ulogu odgajatelja kroz kontinuiranu edukaciju o interkulturalnim metodama, kako bi se osigurala dosljedna primjena kurikularnih smjernica u praksi.

Uloga odgajatelja u afirmaciji interkulturalnih vrijednosti

Odgajatelji predstavljaju ključne aktere u procesu implementacije interkulturalnih kurikuluma. Njihove kompetencije i interkulturalna osjetljivost direktno utječu na razvoj inkluzivne sredine. Njihova osposobljenost, stavovi i vrijednosti direktno utječu na atmosferu u učionici i na način na koji djeca doživljavaju različitosti. Banks (2013) ističe da “obrazovanje mora biti strukturirano tako da svi učenici, bez obzira na porijeklo, imaju jednake šanse za uspjeh”, što implicira potrebu za osnaživanjem pedagoških kompetencija kroz inicijalno obrazovanje i profesionalni razvoj. Upravo kroz grupni rad, igru i interaktivne radionice, djeca razvijaju socijalne i emocionalne vještine koje su temelj interkulturalnog razumijevanja. Vygotsky (1978) smatra da je “socijalna interakcija temelj kognitivnog razvoja”, čime se opravdava pedagogija zasnovana na dijalogu, saradnji i zajedničkom stvaranju značenja među djecom različitih kulturalnih pozadina. Banks (2013) ističe da “interkulturalno obrazovanje ne može biti efikasno bez osposobljenih i fleksivnih nastavnika koji razumiju kako kultura oblikuje proces učenja”. Vygotsky (1978) dodatno pojašnjava važnost socijalne dimenzije naglašavajući da se “učenje dešava u kontekstu socijalne interakcije; kulturni medijatori su ključni u razvoju viših kognitivnih funkcija”. Prakticiranje grupnog rada, projekata i radionica omogućava djeci da razviju empatiju i razumijevanje za druge. Gay (2000) tvrdi da “pedagoški pristupi koji reflektuju kulturne pozadine učenika

podizaju njihovo samopouzdanje i akademski uspjeh”. Odgajatelji kroz svoj pedagoški rad stvaraju inkluzivne sredine i oblikuju pozitivne stavove djece prema bogatstvu različitosti. Iskustva na međunarodnom planu pokazuju da zemlje s razvijenim interkulturalnim politikama ostvaruju bolje rezultate u razvoju tolerancije i socijalne kohezije među djecom. Međutim, izazovi ostaju u kontekstu političke stabilnosti, društvenih podjela i institucionalne podrške. Kao odgovor na ove izazove, većina zemalja predlaže modele fleksibilnog i otvorenog kurikuluma, aktivno uključivanje zajednica i roditelja te razvoj nastavnih materijala prilagođenih različitim kulturama.

Odgajno-obrazovna potreba za prilagođenim modelima

Iako analizirani primjeri pokazuju visok nivo systemske koordinacije i zakonodavne podrške, ostaje ključno pitanje kako prenijeti te modele u kontekst Bosne i Hercegovine, uzimajući u obzir specifične društvene okolnosti. Fleksibilan i lokalno prilagođen kurikulum, osnaživanje lokalnih zajednica i intenzivnije uključivanje roditelja predstavljaju moguća rješenja. Interkulturalni kurikulum mora biti refleksivan, otvoren i sposoban da se kontinuirano prilagođava promjenama u društvu. Iako su međunarodni primjeri korisni, nužno je pristupiti svakom kontekstu diferencirano. Bosna i Hercegovina treba model koji balansira lokalne kulturne specifičnosti s univerzalnim vrijednostima kao što su tolerancija, dijalog i zajedništvo. Freire (2000) navodi da “obrazovanje mora biti oslobodilačko – alat kojim se učenici osnažuju da razumiju i mijenjaju svoju društvenu stvarnost”. Stoga, interkulturalni kurikulum mora biti fleksibilan, prilagodljiv i utemeljen na stvarnim potrebama zajednice. Kao što ističe Hall (1997), “kultura nije statična već se stalno rekonstruiše kroz društvene interakcije”, što implicira potrebu za kurikulumom koji živi u praksi, a ne samo u dokumentima.

Takav kurikulum treba nastajati u saradnji sa svim akterima: od odgajatelja, roditelja i djece, do zajednice i institucija. Zajednički elementi trebaju uključivati afirmaciju kulturnih, vjerskih i etničkih identiteta, razvoj socijalnih vještina i inkluzivne pedagoške strategije koje će spriječiti separaciju i odvajanje ili podjele zbog bogatstva različitosti. Bez obzira na to što Bosna i Hercegovina danas egzistira kao postkonfliktno društvo, ne treba zanemariti činjenicu da je to zemljama s bogatim multikulturalnim naslijeđem u kojoj se kontinuirano vode političke borbe za ostvarivanje jednakosti i ravnopravnosti s posebnim fokusom na pomirenje i dalju prevenciju etničkih i nacionalnih tenzija. Banks (2013) navodi da “obrazovanje mora biti strukturirano tako da svi učenici, bez obzira na porijeklo, imaju jednake šanse za uspjeh”, što zahtijeva stalnu edukaciju odgajatelja o interkulturalnim metodama. Kako bi se postigao napredak u interkulturalnom razumijevanju, važno je usmjeriti obrazovne politike prema jačanju kompetencija odgajatelja i uklanjanju institucionalnih prepreka koje ometaju punu primjenu interkulturalnih pristupa. Kao što ističe Noddings (2005), “obrazovanje mora biti proces koji ne samo da prenosi znanje, već i gradi međuljudske veze, saosjećanje i uzajamno poštovanje”.

Zaključak

Interkulturalni kurikulum u predškolskom odgoju predstavlja temeljnu komponentu u izgradnji tolerantnog, inkluzivnog i demokratskog društva. Analiza različitih međunarodnih modela ukazuje na to da uspješna implementacija zavisi od više međusobno povezanih faktora kao što su zakonodavne regulative, osposobljenost odgajatelja, institucionalna podrška, aktivno uključivanje lokalne zajednice i sl. Zemlje poput Kanade, Australije i Švedske demonstriraju visok nivo integracije interkulturalnih vrijednosti u obrazovne sisteme,

što rezultira povećanom socijalnom kohezijom i smanjenjem predrasuda među djecom. S druge strane, države poput Bosne i Hercegovine, iako formalno posjeduju zakonski okvir za promociju interkulturalnosti, suočavaju se s nizom praktičnih izazova, među kojima se posebno izdvajaju politička fragmentacija i institucionalna neujednačenost.

Na osnovu relevantnih istraživanja, može se zaključiti da je izgradnja interkulturalnog kurikuluma proces koji zahtijeva stalnu refleksiju, profesionalizaciju pedagoške prakse i uključenost svih aktera – od zakonodavnog okvira i stručnih timova, do roditelja i lokalnih zajednica. Interkulturalni pristup ne smije biti shvaćen kao dodatak, već kao integralni dio obrazovne filozofije koja se ogleda u svakodnevnoj praksi i interakciji s djecom. Za Bosnu i Hercegovinu važan je razvoj fleksibilnih kurikuluma koji

afirmiraju lokalne kulturne identitete, ali koji istovremeno promoviraju univerzalne vrijednosti dijaloga, poštovanja i zajedništva. Kontinuirana edukacija odgajatelja, razvoj interkulturalno osjetljivih nastavnih materijala i institucionalna podrška ključni su faktori za uspješnu implementaciju. Samo takvim pristupom moguće je stvoriti obrazovni sistem koji aktivno doprinosi smanjenju etničkih i socijalnih podjela te izgradnji stabilnog i pravednog društva.

U svjetlu ovog istraživanja, jasno je da je interkulturalno obrazovanje ključni alat za izgradnju društva koje poštuje kulturne razlike i potiče socijalnu integraciju i inkluziju. Međutim, efikasnost ovih pristupa zavisi od primjene odgovarajućih metodoloških okvira, zakonskih smjernica i obrazovnih praksi koje uzimaju u obzir specifične kulturne i socijalne kontekste. Iako su mnogi pristupi

u obrazovnim politikama uspješni u promoviranju socijalne kohezije i smanjenju predrasuda, postoji potreba za daljnjim istraživanjima i razvojem smjernica koje bi omogućile bolje razumijevanje i rješavanje izazova u obrazovanju u multikulturalnim društvima. U tom smislu, Bosna i Hercegovina još uvijek ima mnogo prostora za unapređenje, posebno u smislu institucionalne podrške i osiguravanja adekvatnih materijala za odgajatelje i djecu. Jedna od važnih preporuka za poboljšanje predškolskog obrazovanja u Bosni i Hercegovini jeste posvećenost razvoju fleksibilnog kurikuluma koji omogućava integraciju lokalnih kulturnih specifičnosti, ali i globalnih interkulturalnih vrijednosti, s aktivnim uključivanjem zajednica i roditelja u obrazovni proces, s ciljem dragocjenih uvida i resursa za stvaranje inkluzivnog obrazovnog okruženja.

Literatura

- Alexander, R. (2008). *Education for all: The globalisation of education and the challenges for national systems*. In *The Development of Higher Education in Africa* (pp. 212–230). Routledge.
- Anderson, L. M. (2015). Multicultural education and the inclusion of immigrant children. *International Journal of Multicultural Education*, 17, 1, 45–60.
- Baker, C. (2011). *Foundations of bilingual education and bilingualism*. Multilingual Matters.
- Banks, J. A. (2006). *Cultural diversity and education: Foundations, curriculum, and teaching* (5th ed.). Pearson Education.
- Banks, J. A. (2013). *Teaching strategies for ethnically and culturally diverse students*. Pearson.
- Batelaan, P. (2000). Preparing schools for a multicultural learning society. *Intercultural Education*, 1, 39–45.
- Bourdieu, P. (2000). *Pascalian meditations*. Stanford University Press.
- Cummins, J. (2001). *Language, power and pedagogy: Bilingual children in the crossfire*. Multilingual Matters.
- Daniels, P. (1999). *Report of visit to review the intercultural bilingual gender sensitive curriculum*. Managua: URACCAN.
- Derman-Sparks, L., & Edwards, J. O. (2010). *Anti-bias education for young children and ourselves*. National Association for the Education of Young Children.
- Freire, P. (2000). *Pedagogy of the oppressed*. Continuum.
- Garza, R. (2016). *Transformative pedagogy and multicultural education*. Palgrave Macmillan.
- Gay, G. (2000). *Culturally Responsive Teaching: Theory, Research, and Practice*. Teachers College Press.
- Gay, G. (2010). *Culturally Responsive Teaching: Theory, Research, and Practice* (2nd ed.). Teachers College Press.
- Glazer, N. (1997). *We are all multiculturalists now*. Harvard University Press.
- Gollnick, D. M., & Chinn, P. C. (2009). *Multicultural Education in a Pluralistic Society* (8th ed.). Pearson.
- Hall, S. (1997). *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. Sage Publications.
- Ladson-Billings, G. (2009). *The Dream-keepers: Successful teachers of African American children*. Jossey-Bass.
- Larke, P. S. (2004). *Effective teaching in multicultural settings*. Allyn & Bacon.
- Ljubić, L. (2015). *Obrazovanje i pomirenje u postkonfliktnim društvima*. Sveučilište u Zagrebu.
- McLaren, P. (2007). *Life in schools: An introduction to critical pedagogy in the foundations of education*. [Preuzeto sa <https://www.researchgate.net/publication/220009990>]
- Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade KS. (2023). *Kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje*. Preuzeto sa: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://kurikulum.ks.gov.ba/sites/default/files/2023-09/Kurikulum%20za%20rani%20i%20predskolski%20odgoj%20i%20obrazovanje%20FINAL.pdf>
- Nieto, S. (2004). *Affirming diversity: The sociopolitical context of multicultural education* (4th ed.). Pearson.
- Noddings, N. (2005). *The Challenge to Care in Schools: An Alternative Approach to Education*. Teachers College Press.

- Perotti, A. (1994). *Pledoaje za interkulturalni odgoj i obrazovanje*. Educa.
- Piršle, E., & sur. (2016). *Vodič za interkulturalno učenje*. Naklada Ljevak.
- Previšić, I. (2007). *Kurikulumski pristupi u obrazovanju za međukulturnu kompetenciju*. Pedagogijska istraživanja, 4, 1, 123-135.
- Rogoff, B. (2003). *The Cultural Nature of Human Development*. Oxford University Press.
- Sablić, M. (2009). *Sukonstrukcija interkulturalnog kurikuluma* (doktorska disertacija). Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. <https://repozitorij.unipu.hr/islandora/object/unipu%3A2440/datastream/PDF/view>
- Sleeter, C. E. (2011). Analyzing the work of multicultural education scholars: Looking back and looking forward. *International Journal of Multicultural Education*, 13, 1, 1-10.
- Sleeter, C. E. (2011). *Analyzing the Work of Multicultural Education Scholars: Looking Back and Looking Forward*. *International Journal of Multicultural Education*, 13, 1, 1-10.
- Slunjski, E. (2011). *Kurikulum ranog odgoja*. Školska knjiga.
- Tollefson, J. W. (2013). *Language and power in the modern world*. Routledge.
- Tomasić, S. (n.d.). *Interkulturalne kompetencije odgojitelja u ranoj i predškolskoj dobi*. [Nepublikovani rad]
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Harvard University Press.
- Vygotsky, L. S. (2004). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Harvard University Press.

الموجز

تحليل مقارنة للمناهج الثقافية في التعليم
التمهيدي - الممارسات التربوية
وتحديات التطبيق

نيديم تشيريتش
ليل لونتشار

يُعدّ المنهج الثقافي في التعليم التمهيدي عنصراً أساسياً في التعليم المعاصر في المجتمعات المتعددة الثقافات. ويهدف هذا البحث إلى تحليل نتائج الدراسات السابقة من زاوية دور وأهمية التعليم الثقافي في مرحلة الطفولة المبكرة، من خلال إجراء تحليل مقارنة للمناهج في الدول المختلفة. وقد استخدمت فيه الطريقة التحليلية الوصفية، وتحليل محتوى النهج الثقافي وإسهاماته في تنمية المهارات الاجتماعية والعاطفية والمعرفية لدى الأطفال. وفي سياق التغيرات الاجتماعية الشديدة الحضور والتنوع الكبير في المجتمع، يُلاحظ أن المنهج الثقافي أصبح عنصراً أساسياً في تنمية المهارات الاجتماعية، واحترام التنوع، والتناغم الاجتماعي بين الأطفال. ويناقش البحث الأطر النظرية، والتوجيهات القانونية، والممارسات التربوية التي تُمكن من إدراج الأبعاد الثقافية المختلفة بنجاح في البرامج التربوية التعليمية. وتم التركيز بشكل خاص على دور المربين وتحديات التطبيق في المجتمعات التي عاشت الحروب، مثل البوسنة والهرسك. وتُظهر نتائج هذا البحث الاستعراضي أن المنهج الثقافي له تأثير كبير في تحسين جودة التربية والتعليم في المرحلة قبل المدرسية، مما يُسهم في تعزيز العلاقات الإنسانية والمسؤولية الاجتماعية لدى الصغار.

الكلمات المفتاحية: المنهج الثقافي، التربية التمهيدية، التنوع، السياسات التعليمية، الإدماج، المربون، المهارات الاجتماعية.

Summary

COMPARATIVE ANALYSIS OF INTERCULTURAL
CURRICULUM FOR PRESCHOOL EDUCATION:
PEDAGOGIC PRACTICE AND CHALLENGES
OF IMPLEMENTATION

Nedim Čirić, Lejla Lončar

Intercultural curriculum in preschool education is a key component of modern education in multicultural societies. The aim of this article is to analyse the results of the research work carried out so far from the aspect of the role and the significance of intercultural education in early childhood through a comparative analysis of the curricula of different countries. The analytical-descriptive method and the method of comparative study of the contents of the intercultural approach, along with the analysis of the contribution of the intercultural approach to the development of social, emotional and cognitive skills in children, were used here for this purpose. In the context of widespread social changes and the growing diversity of social structure, it is noted that intercultural curriculum is gaining significance and becoming a key element in developing social skills with respect for diversity and social cohesion among children. This article also discusses the theoretical framework, with legal and pedagogical practice guidelines that successfully incorporate the intercultural dimension into educational and upbringing programmes. The article places a particular focus on the role of the teachers and the challenge of implementing the changes in post-conflict societies such as Bosnia and Herzegovina. The results of this comprehensive analysis indicate that an intercultural curriculum has a significant impact on the development of the quality of pre-school education and upbringing, which in turn, contributes to strengthening human relations and social responsibility amongst children at a young age.

Keywords: intercultural curriculum, preschool education, diversity, education policies, inclusion, teachers/up-bringers, social skills